

DEMOGRAPHY, LABOR ECONOMICS, SOCIAL ECONOMICS, AND POLITICS

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-16>

НЕГАТИВНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ТА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ

NEGATIVE FACTORS OF THE INFLUENCE OF LABOR MIGRATION ON THE CITIZENS OF UKRAINE AND THE SOCIAL SPHERE

Самборська О. Ю.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Oksana Samborska

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public and Legal Disciplines
Vinnytsia State Pedagogical University Mykhailo Kotsyubynskyi
Vinnytsia, Ukraine*

Інтеграція України у світовий простір завжди спонукає до пошуку нових можливостей, перспектив, відкриває нові переваги міжнародного співтовариства та торгівлі. Набуття країною безвізового режиму, відкрило можливості вільного перетину кордону для працездатного населення, здійснення поїздок з метою відпочинку, працевлаштування, навчання, туризму тощо.

Міграція являється джерелом надходження коштів в іноземній валюті, сприяє обміну знаннями, навиками та отримання досвіду розвинених країн світу. Водночас, міграція спонукає до ризиків пов'язаних із виїздом великої чисельності осіб саме працездатного віку, втратою частини інтелектуального та трудового потенціалу

країни. Посилилась тенденція перетворення частини тимчасової трудової міграції на постійну, зросли еміграційні настрої українців. Водночас спостерігаємо втрату привабливості України для іммігрантів. З числа проблем, які виникають на тлі масової трудової міграції, слід виокремити деструктивний характер сімей мігрантів. Оскільки, діти та окремі члени сімей залишаються на батьківщині в очікуванні повернення своїх родичів зі заробітків, збільшується психологічний вплив на відносини.

На тлі несприятливих демографічних тенденцій вплив населення може перетворитися на гальмівний чинник економічного розвитку країни. Відставання України за рівнем добробуту від сусідніх країн у середньостроковій перспективі зберігатиметься. Отже, зовнішня міграція продовжуватиметься, а в разі активізації воєнних дій та дестабілізації внутрішньої ситуації міграція може зростати і мати систематичний характер.

Заробітки мігрантів перетворилися на важливий чинник соціально-економічного розвитку України, мають колосальний вплив на економіку країни. Приватні перекази в Україну щорічно зростають починаючи з 2008 року – 6,177 млрд дол., а вже у 2012 році – 7,526 млрд дол. США (4,1% еквіваленту ВВП країни). У 2015 році спостерігали переказів на суму 6, 959 млрд дол., а це еквівалент 7,6% ВВП України [1]. Структурна динаміка валюти перерахованої в країну показує накопичення коштів в іноземній валюті, таке накопичення суттєво знецінює вітчизняну грошову одиницю, так у 2017 році сума переказів 9, 264 млрд дол. (8,2% ВВП країни), у 2018 році – 11,111 млрд. дол. (8,5% ВВП країни), а у 2019 році – 11,921 млрд. дол. (7,7 % ВВП країни), а вже у 2020 році – 11,888 млрд дол. відповідно 7,7 % ВВП країни. Зароблені мігрантами за кордоном кошти витрачаються на споживання, роблять важливий вплив на добробуту домогосподарств, проте інвестиційне їх використання носить низький характер [2]. Започаткування або розширення бізнесу за рахунок зароблених грошей здійснюється не інтенсивно, оскільки існує низка причин: несприятливий інвестиційний клімат, недопустимість дешевих кредитів, вплив імпорتنних товарів на ціну вітчизняних.

Панівним мотивом трудової міграції залишається прагнення задовольнити матеріальні потреби сім'ї: заробітки в Україні чи не найнижчі в Європі (в десять раз нижчі чим в Німеччині, однак в Італії у 5,5 рази, от у Іспанії в 3,5 рази, ніж в Португалії, Чехії, Польщі) [3]. Водночас четверта частина тих, хто задумується про еміграцію, пов'язує з нею кращі можливості для самореалізації. Відсутністю перспектив в Україні пояснювали намір мігрувати 17 % опитаних у 2019 році і 25 % у 2020 році.

Таблиця 1

Чисельність українців, які отримали дозволи на постійне (5–10 років) або тимчасове (до 3 років) проживання в Польщі, осіб

	2005	2010	2015	2018	2019	2020	1 квартал 2021 року
Дозволи на постійне проживання	1518	1553	6729	7712	7167	29400	16 800
Дозволи на тимчасове проживання	8304	8427	37833	80231	99936	29400	16 800

Джерело: [4]

Розвиток економіки Польщі після негативних наслідків Пандемії потребував додаткових робочих рук, тому уряд країни вживав заходів для утримання мігрантів, надаючи їм певні соціальні гарантії, та створював умови для подальшого прибуття працівників з-за кордону. Кожного року все більше українців отримували документи на проживання в сусідній країні. Хоча в 2020 році внаслідок Пандемії їх було оформлено менше, ніж попереднього року, проте, в I кварталі 2021 року динаміка оформлення дозволів на проживання в Польщі для українців відновилася.

Більшість мігрантів працюють за кордоном по найму, а офіційний трудовий договір укладають лише з третиною працюючих, решта працевлаштовані на основі усної домовленості. Причому лише половина тих, хто має контракт, охоплена соціальним страхуванням. Головна причина соціальної незахищеності – нелегальне працевлаштування (за даними Державної служби статистики, чверть

заробітчачан не мали жодних дозволів на проживання та працевлаштування за кордоном). Проте інколи позбавлені можливості скористатися своїми виплатами в соціальні фонди країн перебування й мігранти, які працюють цілком легально. Для врегулювання питання пенсійного забезпечення українців, котрі працюють в країнах, з якими міждержавні угоди відсутні, а також тих, кого не охоплено соціальним страхуванням через нелегальну працю за кордоном, в Україні запроваджено порядок добровільного пенсійного страхування, в разі повернення в Україну, національне законодавство в будь-якому разі гарантує своїм громадянам мінімальні пенсійні виплати. Члени сімей мігрантів, які залишаються в Україні, отримують соціальні виплати на загальних підставах. Таким чином, основний тягар соціального забезпечення трудових мігрантів несе Україна. Це, по-перше, збільшує навантаження на соціальні фонди, до яких під час роботи за кордоном мігранти не роблять жодних внесків, по-друге, спричиняє втрату соціальних внесків, які мігранти сплачують в країнах працевлаштування, проте скористатися з них у більшості випадків не можуть, по-третє, – обмежує соціальний захист мігрантів через врахування їхнього страхового стажу лише в Україні. Останнє може спричинити бідність їхніх родин, а отже необхідність виплати адресної соціальної допомоги.

Надзвичайно важливим залишається питання соціального захисту наших працюючих за кордоном, часто перебуваючи за кордоном нелегально українці стають мішенню для зловживань роботодавців. Доцільно було б для забезпечення прав трудових мігрантів приєднатись до Європейської конвенції про правовий статус трудящих мігрантів та Конвенції Міжнародної Організації Праці № 97, а також укласти угоди з країнами про взаємне працевлаштування громадян. Подібні угоди уже укладені в рамках країн членів СНД, а також Польщею, Чехією і Словаччиною. Держава повинна створювати економічні передумови для повернення своїх громадян, які працюють за межами країни. Для посилення процесу виведення з тіні трудової міграції, доцільно звернути увагу на виявлення недобросовісних туристичних структур, які займаються нелегальним працевлаштуванням громадян України за кордоном та

створити системи контролю. Державна регіональна політика повинна бути спрямована на забезпечення можливостей продуктивної зайнятості, стимулювання розвитку малого підприємництва і самозайнятості громадян, забезпечення нормальних побутових умов життя, якісного медичного обслуговування жителів регіонів.

Література:

1. В Україну за 9 місяців надійшло приватних переказів на \$8,5 мільярдів – НБУ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricconomy/3133648-v-ukrainu-za-9-misaciv-nadijslo-privatnih-perekaziv-na-85-mlrd-nbu.html>
2. Негативні фактори і вплив трудової міграції на громадян України та країни в цілому. URL: <https://vysh.gov.ua/negatyvni-factory-i-vplyv-trudovoyi-migratsiyi-na-gromadyan-ukrayiny-ta-krayiny-v-tsilomu/>
3. Мінфін. Середня заробітна плата в Україні в євро. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/eur/>
4. Rocznik Demograficzny. 2020. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2020,3,14.html>